

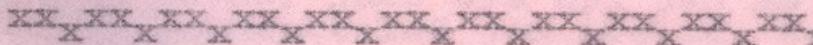
JEČMÍNEK

J e č m í n e k

březen - květen 1983

O B S A H

Vzpomínka na dva dopisy	1
Probuzení...	3
Pokus o definici víry	8
Poznámky	9
Portrét mladého muže jako viselce	11
Zkouška orchestrionu	16
Mým láskám	19
Tadeusz Konwicki	24

Ladislav Šenkyřík

Vzpomínka na dva dopisy polité pivem v roztocké
hospodě
/autobiografická črta/

V tomhle městečku jsem byl naposled loni na sklonku jara s Danem, Jarmilou a jejich krásnou Michalkou na třešních. Vzpomínám si, že jsem měl tehdy výbornou náladu, byl to takový ten pěkný den, kdy má člověk bezdůvodnou radost ze své existence na Zemi, z trávy, ze sluníčka a třeba z těch třešní. A vzpomínka opisuje kruh a jsem tady dnes s podobným pocitem, třebaže je pršlavovo a lezavá zima. A uvědomuji si, že mezi těmi dvěma žádný podobný neležel. Nežehram na osud, nemyslím, že by to byla zcela jen záležitost vnějších okolností, i když po tom sběru třešní jsem moc radosti neuzil. Pek přišlo vylučování ze školy, naše bolestné rozchody-nerozechody, kdy do toho ani jeden nechtěl praštít a tak dál. A má velká láska - ta měla všechny příznaky té opravdu velké lásky; ale to jsou spíš fantas, horečka, magerina, nemoc. Radost a štěstí je to veliké až k smrti, ale ten třešňový pocit to není. Ten pocit jsem vůbec zažíval velmi zřídka...

Zima mě zahnala do hospody, ze které nad pivem chuti zahořklého terpentýnu píšu těm, kteří zbyli. Kolem sedí dělníci z místní penicilinky. Je doba oběda. "Ale propichnutá byla dobré. Úplně příšpendlená k podlaze. V pětapadesáti, to je radost." Kouř, popel na ubrus.... V městečku se za ten rok nic nezměnilo, a to já mám rád, když najednou někam nečekaně přijdeš a zjistíš, že se nic nezměnilo, že tě přijímají mezi sebe jako kdysi dávno, jako bys byl jen na chvíliku někde mimo. Je to pochopitelně jen přelud, že s tebou pořád počítají jako za stara, ale člověk se jím rád nechá omámit. Jako když jsem nedávno strávil večer a kus noci ve vinném překotném štěbetáním, tlacháním a sem tam i hovorem s dívkou, kterou jsem neviděl osm let /...panebože - ano, osm let!/ a ona byla jen trochu hezčí, vzdělanější a moudřejší, ale dívala se na mě těma samýma očima; i když dnes už kolem nich byly drobné vrásky...

...možnost navázání rozhovoru, kde jsme před tím naším
včera přestali. Rozhovoru, nikoli dialogu. Dialog je
intelektuálním tříbením myšlenek. Rozhovor je zakotven
hloub, mimo šedou kúru mozkovou, mimo centrum řeči...

Procházím se. Kostelík vysoko nad řekou s pěknými dubo-
vými vraty. Za kostelíkem smetiště a pohled do údolí
na nevábnou fabriku, jejíž produkt mi zcela nedávno
rvali do těla deset dnů ve dvou 100ml injekcích denně.
Blátivá cesta k řece. V zámeckém parku ptačí budky,
ocíslované jako partaje v paneláku. Na nádvoří pávi.
Nad viaduktem dým z dobytčáku. Očichal si mě neforemný
buldok, tlustý, na infarkt jistý. Na rohu vilkové uli-
ce, kterou tu zapomněli po velkém generalissimovi,
Beatles. Ticket to Ride. "Koupila si lístek na dráhu /
utíká ode mne," jásavě žaluje mladistvý čtyřhlas. Na
stěně křídové vyznání obdivu hrdinům horeček sobotních
nocí. Do dveří hospody polocikán v pepito saku. Typic-
ký freak. "Já jsu ze Štrby a chtěl bych pracovat v JZD
v Přilepech. Kde pracuješ ty?" O stěnu tenisového kur-
tu trénuje člověk v kulichu a se zlomenou nohou. Za ře-
kou vykukuje kostel bohnického blázince. Před obchodá-
kem místní blázen nabízí první listy ze stromů. Vracím
se zpět, vracím se k tobě zpět. Od Tebe ani řádka.
Ještě pošta občas zlobí...

Ten třešňový sad je dnes vykácený. Buldozery a ve vnitř-
nostech utýrané země obrysů budoucí stavby.

Probuzení

Vlna za vlnou probouzí tvou tvář a
moudrost života otevří svou působnost.
Úřední hodiny od 12 do 3.

Je vysláno životodárné záření
odrážející se od blankytne duhovky.
Zrcadloidní ohnivé těleso.

Po úplném probuzení začne ihned padat rosa.
Vzpomínky zabloudí v šed zahrady,
na povrch vyvěrá roztroušené nutkání
nervového zhroucení, jež je ti nejbližší.

Rozbouřená hladina země vdechuje
životnost tvému znavenému tělu.
Vyšlo slunce - dáma probuzení,
otevření světa a bolesti poznání, že komu se nelení...

/ 30.3.83/

P r o s b a

Podání pomocné ruky proutím
vrby smuteční mě vzpruží,
když připadám si zcela utopen
a ztracen v přísném mezikruží.

Opásán trpělivostí a
zdravým nadhledem nad jistou věcí,
jdu cestou dedukce, jež všechnu
příkrou vědu předčí.

Zlomen, poražen, však naladěn
byť nepatrnou přítomností hedvábnosti kůže,
jen voda ledová z tekoucí říčky
podruhé snad vyhrát pomoci mi ~~zamůže~~.

Jsem zmaten, nevidomý v záhybech
tvých vlasů, všeho TEBE;
cítim se žhavý ledovestí
rozpačitého a blednoucího nebe.

To nebe podává mi
věčně sladký proutek pomocný,
vždyť ono cele cítí, že jsem
pouhým bytím tvým natolik nemocný,

že vnímat, co je vůkol,
nesvedu a dnes již nechci,
přes všechnu krásu na světě
a její existenci.

Buď S Bohem, vrbo smuteční,
spojena poutem zralým buď,
nechť pomoc tvá je sváteční
a nikoho jí nezarmuť!

S o n e t k o n e č n ý c h r o z m ě r ū

Nahoře, nad hlavou hvězdy se kupí.
Kouzelný večer už dohasíná.
Konkrétní představy mizí
a abstraktno se připomíná.

Teplo z Tvé náruče zrychleně prchá,
nemohu zadržet ani Tebe.
Úvaha: Vrátí se nebo mě nechá?
nabývá podoby a nesnesitelně mě zebe.

Možná zas zabloudí do krajů známa,
nedychtiv po fiktivnosti.
Jsem přece dokonalá, pravá dáma!

Fialky ve vlasech a příkrytá jen mlhou
sním si svůj zshedivěle smutný sen,
zda přijde opět nebo nepohrdne druhou.

/12.5.83/

T o b ě

jenž nevíš, co je nejlepší, nejhorší, nejbolestivější,
nejkrásnější,
jenž chceš být se mnou, sebou, s námi, mimo NĚ,
jenž snažíš se konat, proklamovat i sbírat dobro
jak včela sbírá, koná a proklamuje dobrý sběr medu.

Tobě,
jenž přemýšlíš o marnosti lidských nářků i radostí,
vztahů a rozchodů z nevěry, o lidských zvířatech,
co nemučí se osudem, neštěstím a fatalismem vůbec,
ale Tobě nic z toho nemůže být lhostejné.

Tobě, jenž se chceš jako snad každý podívat do
nekonečných
krajů nekonečné lásky, vesmíru i své duše,
jenž neznáš sám sebe, okolní svět, rodinu a
VLAST a mě se zatím snažíš poznávat.

Tobě,
jenž stejně jednou poznáš krutou pravdu dámských
střevíčků, klebouků, punčošek i propriet,
jenž neznáš málo, ale do "hodně" Ti ještě hodně schází,
jenž poznáváš, že začínáš už dlouhou dobu milovat.

Tobě,
jenž snažíš se žít v souladu se svým svědomím
a musíš být v souladu s Jejich kořektem.
Tobě, Vám, kdož se řadíte mezi nás, kteří se
od tohoto snažení oprostili a ŽIJÍ

přeji jeden lidský život!

Z p o v ě d z n u d ě n ē o s o b n o s t i

Seděla za stolem na obyčajné bílé židle.
 Znuděná vnímal pouze kouř cigarety,
 jež prosvětloval nečistý vzduch.
 Vše kolem bylo nečisté...

I ona, nečistá, unavená i vzdorovitá
 prolínala to zvláštní nechutné prostředí.
 Nepřítomně si prohlížela dosud
 hořící nedopalek v druhém popelníku.

Dala nohy na stůl a splynula s květy
 na umáštěném stole se svátečním nádechem.
 Váza provokovala k činnosti myšlení.
 Vstala, otevřela okno a skečila.

Letěla dlouho a na té cestě hledala
 zbytky svých blízkých, roztroušené dole na zemi.
 To byl on! A támhle leží kus onoho...
 Byli také tak znuděni, že skočili?

Když dopadla, necítila žádnou bolest.
 Rozletěla se na kousky, které splynuly s ostatními.
 Byla, jako by usnula.
 Byla, jako by nebyla...

/22.5.83/

nene nene nene
nene nene nene

nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene

nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene
nene nene nene

Václav Burian

"Pokus o definici viry -
Václavu Havlovi"

X X X X X

Hromadný útok na Jana Lukeše "Prozaickou skutečnost" obnovil okrajově také léta se táhnoucí spor o Hraběte. Podoba s Wolkerem, jež se nabízí v základních životních datech, se ukazuje být hlubší - v postavení v době, v nekomplikovanosti uprostřed poezie ať už přirozeně nebo uměle komplikované, čtenářské popularitě, lásce k prostému, k dělnosti atd. Jenom pravice je dnes hroupější a méně schopná těžit z básníků ve svém prospěch.

-vb-

X X X X X

Z Lážňovského "Dobrodružství" se rýsuje dobré drama. Je-li dnes někdo schopen napsat hru s tématem toho nejvšednějšího každodenního života, s tématem tak zprofanovaným z nejrůznějších televizních seriálů, nezbývá než smeknout. Drama mimo vnější příběh postavené na analýze všech těch drobných každodenních falešností, zákernosti, lhostejnosti, ze kterých je složen náš život. Analýze, která dokazuje, že pokud svůj život necháme do tohoto stavu rozpadnout, neslepí jej žádná nadosobní myšlenka, dobrota charakteru...

Přes místy nevyrovnané výkony /zvláště ne zcela přesvědčivý Evy Jakoubkové v hlavní roli/ herecký koncert. Z nového úhlu dokázané poznání, že náš život je tak dobrý, jak dobré jsou naše činy, sebelepší myšlenky nás nezachrání. Až z toho jde místy mráz po zádech, i když "režijní kýbl", symbolicky lomozící nad scénou, je sem tam trošku moralistnější než třeba.

/Michal Lážňovský: Dobrodružství, Činoherní klub, 19. dubna 1983, režie Ladislav Smoček/

-prr-

X X X X X

Černý Petr. Formanovo bezesporu kritické dílo, plné šedivosti a všednosti života uzavřeného do bezvýchodných a nevznešených forem. Přesto dnešní oko v něm postřehne přece jenom slabý radostný podtón,

zcela už cizí o pravdivost usilující literatuře 70. a 80. let a dokonce i těm několika slušným filmům o mládeži /ostatně Formanem zjevně inspirovaným/. Není-li hlubší, tedy je aspoň vyjádřitelný slovy "z toho kluka něco bude".

-vb-

x x x x x

Kdysi libereckou Ypsilonku provází v Praze pověst hutné tresti zvolna se rozpouštějící v bezbarvém kulturním klimatu. Ze dvou novějších inscenací v Jiříkově vidění je práchnivý Tyl mistrně vzkříšen v podobě groteskně magického pozadí. Skvělé základy, místo výstavní budovy však jen torzo. Komunální vtípky se marně snaží vtáhnout do děje, spolehlivě zato zabraňují vzpomenout si na něco druhý den. Outsider Jana Schmidá postrádá ono magično /ač i zde se jedná o lidské metamorfózy/, má však něco navíc: přirozený nadhled, nejenom secvičené žertování ypsilonce vlastní, jenž nedovolí gagům poklesnout pod jistou úroveň inteligence, bohužel místy ne tak vysoký, aby nebalancoval na pokraji televizního kabaretu.

Společný je pocit, že Ypsilonka poznala své možnosti a už se nesnaží překročit je. A tak za nimi zaostává. Jestliže tedy rozpouštění, pak především ve vlastní štávě.

-t-

x x x x x

Není radostné sledovat osudy těch, kdo většině tvořili "ducha šedesátých let". Mrtvý Šlitr a Grossmann, marný Horníček, kultivovaně bezduchý Suchý, tragická poslední léta Werichova ve společnosti Janoušků a Pelců; raději nemyslet.

S věrností v naší populární kultuře nebývalou dál pracuje Hana Hegerová. Snad z velké části taky jenom vzpomínka, ale je to pokornější a skromnější než projekty mnoha modernějších, v pop music obdobně postavených, než existenciální bombastičnost CK Vocalu nebo kýčovité sebeokouzlení Mišíkova Etc...

-vb-

Ladislav Šenkyřík

PORTRÉT MLADÉHO MUŽE JAKO VISELCE

13. října tohoto roku jsem se pověsil. Nešlo ani tak o vyváznutí z těžkých životních problémů, které - jsa nasyceným Evropanem - nemám, jako spíš o prozkoumání jedné hranice bytí. Jak konstatoval soudní lékař MUDr. Škarda, strangulační rýhy byly v pořádku, a tak jsem byl ve 21.30 uznán za oběšence i úředně. Mé prádlo, košili, kalhoty, sako a boty přijela dne 14. října do podzemí patologické kliniky vyměnit má žena za oblek hodný důstojného pohřbu. Ještě štěstí, že jsem si k nedávným rigorózním zkouškám nový oblek kupil a mohl jsem být tudíž na tu slávu vypraven skutečně reprezentativně.

Mou povinností vůči budoucnosti je uvést na pravou míru všechny dohadů, které se po mé smrti vyrojily.

Tedy za prvé: není pravda, že mé manželství bylo nepovedené. Má manželka si můj čin zasloužila ze všech nejméně, nehledě už na finanční újmu, kterou jsem jí tím způsobil. Žili jsme spolu spokojeným, spořádaným životem, v dobré shodě se všemi milenci i milenkami, jak už u lidí, kteří nenašli Boha, bývá.

Různé pověsti kolují též kolem mého chování ve dnech bezprostředně předcházejících. Ale je třeba říci, že jsem se nechoval nijak nepřirozeně, ani se z mého chování nedalo usuzovat na čin 13. října večer. Je pravda, že ve čtvrtek 11. jsem vybral z vkladní knížky veškeré své úspory, tj. 1500,- Kčs, ale tyto byly nalezeny netknuté v mé peněžence. Vybral jsem je, protože jsem chtěl své Karolíně udělat radost, ale za dva dny jsem nerozřešil otázku, jaký vhodný dar pro ni koupit. Patnáct stovek je blbá suma, vždycky je to buď moc málo /kožich, televize, koberec, obraz/ nebo moc moc /dobrý koňák, květiny/. Ale snad je to tak lepší, Karolína si jistě bude s penězi vědět rady.

Potom jsem ve vinárně "U trojice" rozjímal nad předraženým rozředěným vínem. Vzpomněl jsem si na doby svého pobytu v blázinci a pokusil se postavit sám sebe před srovnání s dnešní situací. Na rozdíl od tamní pochody nicneděláni jsem zde, na tomto světě, zaměstnán jako úředník v resortu výpočetní techniky, což mě okrádá spolu s cestou tam a zpět úhrnem o 10 hodin denně.

Pokud bych počítal duševní rekonvalescenci, jistě mnohem déle. Na druhé straně, protože je vyžadováno neustálé studium, není třeba přemýšlet /což není zanedbatelný klad/. V blázinci jsem poprvé v životě poznal prostý pocit těšení se na jídlo /4x denně/. Dnes hltám jídlo nesoustředěně jako všichni mí spolužaměstnanci v závodní jídelně. V blázinci panuje zajisté nedostatek žen, u kteréžto otázky jsem dodnes nevyřešil, zda se jedná o výhodu či nevýhodu. Nabízí se otázka, proč jsem se tedy nevrátil do blázince a volil jsem tak radikální způsob zmizení. Jde však o rozpor, který jsem nemohl unést. Jestliže prostým srovnáním vynikne blázinec jako místo reálné, oproti realitě, která je snová a to i přesto, že v blázinci nesporně existují takové reality jako je bachařský personál a léky, které vás všechnožně odvádějí od vašeho nitra, potom bud tento Žebříček hodnot přijmeme a pokusíte se přesvědčit nebo podplatit obvodního psychiatra, aby vám doživotní pobyt na klinice zařídil nebo na druhé straně si tato bezvýchodná situace vyžádá čin.

Ve vinárně mě objevil přítel, spíš známý z dětství, Luboš. Nikdy neoplýval příliš velkou inteligencí, takže jeho zřejmá podnapilost přišla vhod.

"Pojď, seženem nějaký děvky," nesrozumitelně mi zahulákal do ucha. Tuto nabídku jsem nechal bez odpovědi, ani ne tak ze studu nebo že by se mi nápad nezamlouval, jako spíš pro jeho zjevnou neuskutečnitelnost. V desetitisícovém českém městečku ví každý o každém vše a Luboš /dobré postavení v místní celulózce/ nebyl zase tak opilý, aby si toto neuvědomoval./Představa klepů domovnic a holičů mě, přiznávám, lákala. Kdybych věděl, kterým vyrazit směrem, jistě bych Luboše přiměl neustoupit od návrhu. Jenže vykřičené domy už nejsou. Vše se děje tajně a jaksi za mými zády./

Brzy začal vzpomínat na gymnázium. Rychle jsem vstal, zaplatil a s omluvou, že mne čeká žena, jsem odešel. Je to druh vzpomínek, který nesnáším. Na své mládí vzpomínám velmi nerad, byla to pro mě nejkrušnější doba vůbec. Myslím, že pro většinu lidí je doba mezi patnáctým a devatenáctým rokem dobou značných utrpení, která je potom z perspektivy velebena, ve skutečnosti právě pro přestálá utrpení. Nic se člověku nezamlouvá více, než když se může ohlédnout a říci: "Tímto vším jsem prošel, podívejte se, takový jsem tehdy

byl a toto je ze mě dnes." Připomíná to známou situaci z dětství při návštěvě zubařního lékaře, pamatujete se? Bolest, kterou jste nemohli doma vydržet, při níž jste v zoufalství brečeli do polštáře, jako zázrakem utichne při vstupu do ordinace lékařovy a jen stud vám brání říci, že už je vše v pořádku, že už vás nic neboli.

Zrevna tak, když se dnes setkáme s Alenou, mou láskou z tanečních hodin, navzájem si nalháváme, jak to byla krásná doba, ač ve skutečnosti ona mnou tehdy pohrdala a v tomto pohrdání jsem ji předčil pouze já. Ty neumělé pokusy o zachycení ruky v neonové záři parku, odrážející se od čerstvých vloček sněhu! Ty neumělé pokusy o polibek! Ty rudnoucí tváře, červené uši! Mládí, zhovadlost puberty a rané adolescence, která nás poznamenává na celý život!

Konečně, sklony k sentimentu jsem měl odjakživa. Lehce mě dojme nejhroznější kýč, o kterém rozum ví, že o kýč jde, leč pošetilé srdce se zachvívá. Po mnoha utrpeních znova nalezený syn pláče stařičké matce v náručí, v pozadí se rýsuje hradba mraků, hudba vrcholí, kino zívá "to zas byla blbina", a já mám slzy na krajičku. Jen jak mně bylo v dětství vždy líto zabíjených včel, dokonce i much! Nevěřím, že by šlo o sklony dědičné nebo vypěstované výchovou. Otec i matka byli docela normální, průměrní občané, nijak zvlášť rozcitlivělí. Musí jít o vrozený defekt, daný mi do vínku nad kolébkou neznámými sudičkami.

Nevěděl jsem, že celá záležitost mého oběšení bude natolik jednoduchá a prostá, až vlastně není o čem vyprávět. Jistě by vznikl problém, kdybych např. musel koupit dostatečně silný provaz. Jednak ani nevím, na který obchod bych se měl obrátit, jednak mám tušení, že bych požadovanou věc sotva dostal. /Určitě by mě prokoukli. /Tento pocit mám od dětství.// Ale posloužila mi docela dobře natíkrát složená prádelní šňůra, zděděná ještě po rodičích. Problém vznikl kolem volby místa. Nechtěl jsem připravit šok manželce, nehledě už k tomu, že často chodí domů dříve děti /2/. Vybrat si strom také nebylo jednoduché. Uvědomoval jsem si, že většina výpadových silnic z města už dávno stromy osázena není, navíc operace prováděná u silnice by se díky nějakému všetečnému řidiči nemusela zdařit. Naštěstí jsem si vzpomněl, jak jsme začátkem léta byli s Ka-

rolínou krást třešně v jednom sadu nedaleko za městem, kam jezdila lokálka. "Třešeň má křehké dřevo," pomyslil jsem si, ale utěsil jsem se tím, že vážím pouhých 64kg a koupil jsem si za dvě koruny lístek na dráhu. To bylo dobré a měl jsem radost, že jedu najisto, protože jsem se obával nervozity, kdybych nemohl dlouho příhodné místo najít. Vláček zastavil na malém nádraží, já vystoupil, zastavil se v místním hostinci na pivo, zablátil si boty od půdy rozmoklé po celodenním dešti. Chtěl jsem, aby má mrtvola dobře ladila s okolím /delší dobu jsem přitom přemýšlel, kde je východ -- předpokládal jsem nalezení sebe sama až ráno - abych se dobře vyjímal v ranním slunci/ a zbytek, jak se říká, je už historie.

Lezete na strom, stmívá se, polobotky od bláta kloužou po kmene a mihne se vám leccos před očima. Třeba děti. Mám své děti rád? Kdo se může takhle ptát, nemá rád nikoho. Špatně postavená otázka. Nepatřičná. Pochopitelně, že je mám rád, ale souvislost s tímto stromem, s mazlavou hlinou, s třemi metry spletené šňůry v kapse saka je nejasná. Ztráta odpovědnosti? I když jsem byl odpovědností důsledně odnaučován celý svůj život v různých školách, domnívám se, že i tahle rána míří vedle. A děti? Netřeba si dělat iluze o dojímavém soucitu dětských srdcí. Dětská srdce jsou tvrdá, do sebe zahleděná. Má ztráta nebude z tohoto hlediska o mnoho větší než ztráta oblíbeného medvídku /mé děti si s medvídky nehrají/.

S Karolinou žijeme šťastně už osm let. Ženil jsem se poměrně mlád. Taky si vzpomenete, když se vám podaří zachytit se pravou nohou nejspodnější větve, na její tvář. Třeba tehdy po dešti a vy dva se choulíte promrzlí, promáčení na kůži v budce autobusové zastávky, ze které poslední spoj už ujel. A pak omamná vůně sena u hodného sedláka. Vidíte ji nahou, zachumlanou do huňaté deky, právě jste posnídali v bytě přátele, kteří odjeli na léto pryč. Nebo z okna rychlíku, když slibujete, že se vrátíte, jak jen to bude možné. Znova vidíte prstovou abecedu přes tlusté sklo požadního sálu. Je jaro, nemocniční zahrada kvete a vy se s operovaným žlučníkem těšíte na nedělní návštěvu. Dlouhé světlé vlasy v přítmí a sucho v ústech. Vypočítávat byste mohli donekonečna, zatímco zkoušíte pevnost provazu na silné větví uprostřed třešňového sadu.

Ve 20.40 mě našel prošedivělý pán, který zde byl vyvenčit psa. Pejskovi se na mně něco nezamlouvalo, přiběhl a začal zlostně štěkat. Byl zlostný hlavně proto, že jsem se nebránil a on přitom vyskočil akorát k mým podešvím.

S Irenou jsem se seznámil před dvěma lety u společných známých. Věty, které už výše padly, bych mohl opakovat skoro přesně stejně a mluvil bych pravdu. Až na tu porodnici. Místo toho jedna ponižující interrupční komise.

Bál jsem se, že provaz bude po vlhké, hladké kůře stromu klouzat. Věšení by v tom případě mohlo být dost nepochádlné, ano, možná i bolestivé. Naštěstí jsem se přepočítal. Provaz držel pevně. Ach, bolesti, té jsem se, pane doktore Škardo, bával vždy. Strach ze zubaře mi od onoho dětství vydržel dodnes, respektive do 13. října tohoto roku. Strach z bolesti jako záloha na bezbolestný život. Bolestem jsem se vyhýbal. U zubaře, v zaměstnání, v lásce. Ach ne, nesypu si na hlavu popel. Děláme to tak všichni a je to správné. Ano - a, nikoli protože. Cítíte rozdíl?

Chtěl jsem se vysmeknout životu a zatím se život vysmekl mně. Rozdíl? Je důležitý? Možná pro vás ano, možná se o tom ano křečovitě denně ubezpečujete. Já už vím, že rozdílu není. Můžete zvolit východ nebo západ slunce. Můžete zvolit tloušťku provazu. Jen na vás záleží zdar díla. Jen na vás.

Chytil jsem se smyčky oběma rukama a seskočil jsem se stromu. Nahoru jsem se sice vyškrábal s velkými obtížemi, ale raději jsem znova zlézal třešen, abych měl vyzkoušenu sílu provazu, stromu i sebe.

Podruhé už jsem ruce k seskoku nepotřeboval.

Tomáš Tichák

ZKOUŠKA ORCHESTRIONU

aneb

Čekání na dirigenta

/krátké monodrama/

Současná divadelní /a filmová/ avantgarda postupuje dál a dál mílovými kroky. A "struna mezi její kolébkou a rakví" je čím dál napjatější. Nezáleží už na tom co se skutečně na jevišti děje, ale na napětí - mezi slovy, gesty, světlem, tmou. Stačí malá ne pozornost a napětí povolí, stačí jeden prudký tah a ta struna se přetřhne. Hranice mezi virtuozitou a dilettantstvím je nepatrna - o to těžší je úloha režiséra.

Avantgarda jde stále dál do neznáma velkými skoky a mnohdy překračuje pozoruhodné kraje aby dosáhla cíle zbloudilce v mlze. A i ti nejjasnější duchové skončí často jen v jakési vše a nic obsahující entropii. Co k tedy jednou zastavit a pochladnout se kolem? Použít danou /nedůležitou/ zápletka a proplést trochu jinak myšlenkové tětivy. Je to náročné: kromě nových výpletů vznikají jako vedlejší produkt struny horizontální, napětí mezi notoricky známým a novou interpolací. A zase: stačí povolit kliku děje a je to porušení práv autora, stačí prudký pohyb a variace přecházejí v parodii. Struna je napjata mezi smělym experimentem a podlým cizopasnictvím.

Je snad jedna polehčující okolnost - jistota, že hra nebude nikdy inscenována.

/Uprostřed scény se tyčí velký flašinet přikrytý brokátem, vedle na židli sedí zkroušený člověk ve špinavém a otrhaném fraku, v rozbitych černých polobotkách, neoholený a z rozczuchanými vlasy. Po chvíli prudce vyskočí a běží radostně za scénu, vzápětí se zklamaně vrátí a znova usedne. Pak, jako by si teprve teď povídali přítomnosti publika, vstane a s křečovitým úsměvem povystoupí vpřed. Marně se snaží potlačit obrovskou trému./

FLAŠINETÁŘ:

Dobrý večer! /pro sebe/ Tolik... to je neuvěřitelné! /nahlas/ Vím, přišli jste na zkoušku našeho orchestronu, vítám vás ... /pro sebe/ Jak k tomu mohlo dojít! /nahlas/ Ano, naše zkouška je veřejná a bezplatná, samozřejmě... Jenže koncert, rozumíte, premiera, tu nemůže nic... Ovšem, chápu, vidět tvůrčí zápas, dílo v okamžiku zrodu, oheň v němž se tvaruje a kalí ... Jsou však chvíle kdy umělci musí, opravdu není vyhnutí, musí být ponechána volnost, možnost koncentrace, klid, samota... /zaposlouchá se a radostně odběhne za scénu, vrací se zklamán, zkroušeně usedne, roztržitě sebou škubne, když si vzpomene na publikum. Povstane, teď již klidně, přistoupí k flašinety a dejme z něj pokrývku./

Jsem profesionální hráč na ariston, jmenuji se... jsem neznámý hudebník. Můj nástroj byl vyroben roku 1851 v dílně italského hodináře Theodora Secundy, jeho odhadní cena je půl miliardy starých lir, a to nepočítám cenu historickou, která je pochopitelně starými lirami nevydíslitelná. Není to tedy jen tak obyčejný kolovrátek, nahradí velmi dokonale šestičlenné obsazení zámeckého promenádního souhru, navíc v třiceti rejstřících, ostatně uslyšíte sami. Ano, ano, jste netrpěliví, vím, zkouška může začít, jen co přijde ... /zarazí se a radostně odběhne, po chvíli se zkormouceně vrátí, usedne a dokončí tichým hlasem/ ... můj dirigent. /Pauza. Probere se z vytržení, vstane/

Leik by snad myslel, že pro hru ~~íkk~~ na tak dokonalém nástroji není nutný dirigent. Hluboce se mylí: je potřebný ještě více než v orchestru klasickém. Zatímco v mnohačlenném hudebním tělese může každý hráč využít všech svalů a smyslů k vytvoření jediného tonu, můj flašinet je ovládán pouze jednosměrným krouživým pohybem /vyjmě z nástroje kliku/. Tempo, dynamika, výraz - to vše záleží jen na rychlosti a síle otáčení. Není možné spoléhat na cit a souhru vyspělých hudebníků, pouze na cit a souhru bicepsu a tricepsu. Úloha dirigenta je jednoduchá, o to větší brilanci však vyžaduje; brilanci podepřenou silou osobnosti, neboť hranice mezi přednesem virtuozním a hrubě diletantským je díky lidské nedokonalosti nepatrnná. Ostatně, uslyšíte sami, jen co... /rozjasní se, odběhne, smutně se vrátí, usedne, hned vstane a pokračuje/

Člověk není dokonalý, o to dokonalejší je stroj, ač člověkem vytvořen. Je to vyšší stupeň lidství, lidství povyšené na dokonalost. A opět by se mýlil laik, kdyby se zdráhal produkci zprostředkovovanou tak komplikovaným strojem nazvat uměním. Naslouchaje Paganinimu koncertu jakoby nevěděl, že k němu promluvá nejen houslista, ale i dávný houslař Stradivari. Takový nástroj mimochodem má cenu čtyři ... /smutně se zamyslí/ ... jsem neznámý hudebník. /Smutně usedne, po chvíli vstane se zvláštním svitem v očích, pohledí flašinet, sejme z něj horní desku a vytáhne válec pokrytý jehlami/

Hle - moje notová osnova, malá jehlička - nota s praporkem, velká nožička, nota s korunou, výsledek mnoha hodin práce soustružníka /odloží válec, vyjmé snímací systém/. Vačky, to jsou hudebníkovi oči, současně jsou to ruce řemeslníka, jenž jim dal tvar a délku převodním táhlům... /odloží vše na zem, odstraní boční stěny a vytáhne píšťaly/ Ebenové píšťaly mají něco z duše toho, kdo je vyřezal. Mosazné - to je kousek slevače ... /vytahuje zvonky/ ... a zvonky. Ach zvonky! Struny! /trhá struny/ Bubínky, chřestítka! Rezonanční skříňka! Pružiny! Tlačítka ze slonoviny! /v extázi vytrhává součásti/ Západky, dno, stojan! /zlomí dřevěné nohy a odhodí. Zůstane stát udýchán nad troskami flašinetu, pozvedne kliku/ Jsem neznámý hudebník, ale ovládám svým nástrojem desítky a stovky jiných neznámých... /ozývají se tiché kroky, flašinetář se rozjasní, kroky se zesilují/

To je on ... /chee opět vyběhnout, náhle však poohlédne na trosky flašinetu a jeho radost se změní v děs, kroky mezitím nabudou charakteru kovového dunění/ ... proboha, můj dirigent, proboha!!

/pobíhá jako šílenec a sbírá roztroušené zbytky nástroje, jako by jej chtěl složit zpět, až jich má plnou náruč. V tom okamžiku začne pod mohutnými údery praskat z zed, sešeří se, flašinetář odevzdaně spustí ruce a železné součástky se s řinčením vysypou. Následujícím posledním úderem se zed zřítí a za ní se zjeví mlhavá krajina, připomínající Mars nebo město zničené válkou. V hrobovém tichu se počíná z šera vynořovat flašinetářova postava, pak je vidět už jenom ji. Flašinetář se usmívá. Otevře ústa a zprvu nesměle, ale potom hlasitěji a hlasitěji začne vydávat veselý zvuk orchestrionu./

Ladislav Šenkyřík

MÝM LÁSKÁM DO PAMÁTNÍKŮ NEBO NA POMNÍKY

/16 akrostichů na dané téma/

Sladkosti nevídané
I nebe oněmělo
Mně asi šestnáct, jí sotva čtrnáct bylo
Ovoce neznali jame
/Nahoru vzpomínky jen těžko můžeš zmoci/
A nemáme si dnes co říci

x x x

Hezké jaro bylo
Encefalograf by sotva vytušil
Lež, kterou tělo skrylo,
Entropii promlčených chvil
Nic už dnes není
Ani to okno orosené v kuropění

x x x

Moje vina moje vina
I to už vím
Ruka už nepřiloží básně do
Komína
A nenhámatne v noci klín

x x x

Rovnice a definice
Explicitní, implicitní věty
Nad tím jak stálce
Alegorické světy
Tajemných matematických rčení
A kdeši vzadu život mizící k zapomnění

x x x

Opravte si laskavě v minulém ročníku:

JE

MÁ BÝT

- | listopad 1981 | - str. 7 - 18.ř.zdola | - | "letu"/ a" | "letu"/ dal
do pohybu a" |
|---------------------|-----------------------|---|-----------------|--|
| | - str.28 - 9.ř.zdola | - | tenhle básník | tenhle
básník |
| prosinec 1981 | - str. 1 - 12.ř.shora | - | let | - |
| | - str. 2 - 15.ř.zdola | - | na | - |
| | - str. 3 - 18.ř.shora | - | nedostatek a | nedostatek
širší výběr širšího výběru |
| únor-březen
1982 | - str. 7 - 6.ř.shora | - | "Pachpipi kozh" | "Pachpi kozh" |
| | - str.26 - 15.ř.shora | - | otroka | otroků |
| duben 1982 | - str. 7 - 3.ř.zdola | - | s exhibujícím | s exhibujícím
se |
| | - str. 8 - 16.ř.shora | - | lucerně | Lucerně |
| | - str. 8 - 11.ř.shora | - | k Praze | ku Praze |

Moje pátá láska
 Och, té bych
 Nezkřivil vlas, co budu živ
 I přesto, že svou nahou
 Krásu jak tajný
 Agent dala na odiv

x x x

Šesté přikázání rušili jsme
 Tajně a
 Řententýny vypůjčených
 Pokojů
 Až pozdě do
 Noci
 Koktavě zněly vypůjčené básně
 Astmatických proroků

x x x

Lilo jako z konve
 Ikarus ten den neletěl
 Bál se možná že slunce
 Ascendovalo do pekel

x x x

Golem potřeboval šem
 A já zas měl o tobě sen
 "Lež jako věž," skočila panáka
 "I můj kocour v tobě větrí tuláka"
 Neprobudil jsem Golema ze spánku
 A otočil opět o stránku

x x x

Jak písmenka vsazená do stránky
 A stromy v přísném lese
 Rýmovaly se kořenky
 Majestátně skvíci se na podnose
 Ikony na stěně
 Lžice i příbory vždycky jsou vyleštěny
 Ach, pročpak se neumím zamílovat do této ženy ?

x x x

Item pravil Bůh:
 Ráj očistím od nemravnosti.
 Eva to spáchala
 Než půjdou odsud oba.
 Adam pak seznal, že pozdě honit bycha.

x x x

Jak ze snů příšerných utíkali jsme z lásky
 A topili se bezradně jak v medu vosy
 Než zcela zmizíš, popřejme si:
 Ať naše příští z lepší utkáno je látky !

x x x

Jitrocel v očích,
 Indigo na šatech láká svou hloubkou
 Telefon jízlivý
 Klečí mi u nohou
 A nevyzvání, nevyzvání.

x x x

Mám schůzku v Bratislavě
 Istropolitanem tam jedu
 Ležím a sahám po pivě
 Ex 30 v nedohlednu
 Nezbývá než tam zavolat
 A schůzku zase odvolut

x x x

Zvoní třešňově telefon
 Už zas mě před devátou budí
 Zuzana na drátě
 A venku že prý sněží
 Nevidím ještě na oči a musím šplhat do svahu
 Avšak noc jistě vynahradí vynaloženou námahu

x x x

Lítosti za nehet
Utrpení do dlaně
"Dýka si vyhlédne
Marata ve vaně"
I psi by pošli steskem
Lásky jen drobeček
A k smrti brzy klesnem

x x x

Ech, proč bych svou novou lásku tak vznešeně nazýval !
Vázne, když nejde telefon —
A když funguje, tak to táhnem dál

/únor-duben 1983/

Není str.23

Tadeusz Konwicki

se narodil v roce 1926 v obci Nowa Wilejka u Vilna /pol. Wilno, nyní Viínus, hl. město Litevské SSR/. Oběma těmito faktů je podstatně určen běh jeho života.

I v naší literatuře bychom našli podobné osudy -- také Konwicki přijal po skončení války za svou socialistickou naději spartovanou v sovětském typu státního zřízení. Pro velikou část jeho pokolení znamenala válka - a jistě oprávněně - závažnou diskreditaci tradiční demokracie, jejíž úlohu měl převzít socialismus. Se svou generací sdílel Konwicki i nezbytné rozčarování, které bylo po tragickém šestapadesátém roce vrcholicím krvavou Poznaní ještě načas oddáleno krátkodechým národním smířením po Gomulkově nástupu.

Konwicki, jak se přesvědčíme i z předložených ukázek, je jako veliké množství jeho literárních vrstevníků jakýmsi konstruktivním skeptikem. Příznačná je opatrnost a zkoumavě nedůvěřivý postoj ke všem světonázorovým systémům usilujícím o všezaahrnující výklad světa, člověka, dějin; příznačná je i trvající, třebaže ironií a nostalgii podbarvená láska k lidem a touha když už ne po velikém Dobru, tedy alespoň po slušnosti. Je na čem se hluboce poučovat, pokud si nevybereme laciný výsměch "budovatelské generaci", který ovšem naznačuje, že za pár let nepřijmeme myšlenkové prefabrikáty ještě radostnější a nebezpečnější.

Bohatší než mnoho vrstevníků jen o málo mladších je Konwicki o zkušenost bojovníka proti fašismu, příslušníka Armii Krajowej, Zemské armády. "Sám, bez rodiny, bez známých, v partyzánských botech..." píše o svém postavení v pětačtyřicátém roce.

Druhou Konwického sudičkou je rodný kraj. Začneme-li ze Široka: bylo kdysi naši národní a státní ctižádostí stát se mostem mezi východem a západem /nebo Východem a Západem/. Dnes už nám ona touha není zcela pochopitelná. Po mostě se totiž chodí. Bez jakéhokoli dožadování však připadla tato úloha jiným. Litva, Halič, Ukrajina, Bílá Rus... Konwicki vyrůstal na z velké části polonizované Litvě, gymnázium studoval ve Vilně, v kraji, kde se přátelsky, ale ještě častěji tragicky stýkaly kultury, národy, víry a armády, v kraji,

který byl jediným velikým bojištěm obou posledních světových válek.

"Poláci jako by měli v krvi vždycky odpor proti hlavnímu městu a proti centralismu," píše Konwicki. "Byl kult Lvova, Poznaně, Kielců, Płocka, Lublinu nebo Varšavy, ale byl to kult historických měst a ne nějakých administrativně řídících center." Polská kultura patrně nepoznala nikdy tak silnou dostředivou sílu, jakou u nás působila přinejmenším od dob národního obrození Praha. A pouto k Litvě neváže pouze Konwického; mohli bychom jmenovat mnoho dalších - mezi nejpřednějšími Adama Mickiewicze a Czesława Miłosze.

Skromné ukázky, které předkládáme, jsou z Konwického knihy "Kalendarz i klepsydra" /"klepsydra" = přesýpací, event. vodní hodiny; nejspíš tedy "Kalendář a přesýpací hodiny"/, vydané poprvé ve Varšavě v roce 1976. Jak píše na obálce nakladatel, je to kniha - klíč k tvorbě Tadeusze Konwického. Nám by navíc mohla být jedním z klíčů k pochopení současného Polska, jeho kultury, společenských problémů, národní psychologie, k pochopení společného i rozdílného. Kéž nám k tomu Tadeusze Konwického láskyplně přísné soudy pomohou!

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Česká bibliografie T.K.:

Na stavbě, Praha 1951, nakl. Svoboda
 Moc, Praha 1955, SNKLHU
 Hodina smutku, Praha 1957, Světová literatura 5,6
 Němý snář, Praha 1965, Mladá fronta

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Ukázky vybral a přeložil Václav Burian.

Nový rok s těžkou kocovinou

Čím zde začít? Snad znamením kříže nebo zaklením? Jsem pověrčivý. Stále pověrčivější. Jenom lidé úspěšní, lidé na vrcholu života se z předsudků posmívají. Ale čím delší život, tím méně. Nakonec musí stále častěji něco zaklepávat, třikrát odplivnout, tajně se žehnat.

A já se odvažuji poněkud absurdní věci. Mnoho let jsem se držel fabule, toho řetězu, který poutá rozbořená slova. Kolikrát jsem unešen neúměrnými ambicemi opustil fabuli, začal pěstovat reflexivní prózu nebo jak to nazvat, tolíkrát jsem utrpěl hanebnou porážku. Proto jsem se vždy přímo s pověrečným strachem držel fabule, akce, senzační události. Fabule mě vedla jako slepce po močálech romanopisectví.

No a nakonec mě začala nudit, začala nudit obyčejně a prostě jako monotonní automatická činnost vykonávaná mnoha let. Pomyšlel jsem si, že by bylo milé psát po chvílkách, podle chuti, od případu k případu. Musela to být zlá náhoda, že to mé osobní náhlé znudění přišlo ve chvíli, kdy i jiní romanopisci a jiní mravenci tohoto lopotného řemesla začali kradmo vypouštět pod sebe fabuli jako už nikomu neužitečný balast odstraňovaný pro všechny případy neznámo kam.

Nejmilejší by bylo napsat pravdu. Celou pravdu o době, o současných lidech i o sobě. Ale je to neuskutečnitelné z mnoha důvodů. Neumím psát do šuplíku. Abych počítal s potomky, k tomu bych potřeboval mnoho divoké pýchy anebo strašlivé pokory. Nemám žádné předpoklady, abych připustil, že za deset let někdo sáhne po mé knížce, tím spíše, že se mu zachce pátrat vém domě, který možná do té doby třikrát shoří. Pokud se mi něco chce, tak korespondovat se současníky, které znám jak své bety. Kterými pohrdám, které nesnáším a které musím mít rád, protože jiné přece neznám.

Tedy o naší době moho psát stěží obecně, o lidech anonymně a opatrнě, o sobě snad vůbec ne, abych neupadl do pasti ošklivého podbízivého egoismu, ve kterém se již utopilo více silnějších literátů než já. Nejvíce je mi líto té pravdy o současnících. Mohl jsem se dobrě pobavit. Kolik vrstev klamu na sobě nosíme jako cibulové slupky. Někteří vypadají jako staré

artyčoky. Pravda je instinkt denně námi všemi znásilňovaný. Pravda je poslední lok kyslíku. Pravda je předsmrtné rozhřešení.

+ + +

Bělorus, Bělorus. Proč se jmenuješ Bělorus, když nemáš žádnou běl, když tvá běl jsou rudá žitná pole na podzim, když tvá běl jsou pruhy šedivého plátна rozloženého na slunci, když tvá běl je vřelý pot unavených lidí. Měla by ses jmenovat Dobrá země dobrých lidí.

...
Jak jsem to v dětství mluvil? "Obyčejně" nebo "městsky"? Slyšel jsem víc slov, pohádek, písni běloruských nebo polských? Kolikrát a kdy jsem překračoval tu nepostřehnutelnou hranici mezi běloruskostí a polskostí?

Nevryla ses do lidské paměti, Bělorusi. Nebralas jiným svobodu, nerabovalas cizí zem, nevraždilas lidí zpoza sousedské meze. Pro cizí jsi měla úctu a pohostinný koláč, pro nájezdníky jsi měla poslední krávu a poslední krajíc žitného chleba se znamením kříže, pro neštastné jsi měla krvácející srdce a ubohý nehyčkaný život k odevzdání. Proto tě málokdo pamatuje.

Také mě zachránili před koncem války život v běloruském domě. Prostí lidé, nehladi a ne staří, obyčejní rolníci zshedlí těžkou prací, jistě analfabeti, pokud jde o psaní a profesori, pokud jde o znalost psychologie a lidských osudů, ti prostí lidé zachránili mně, osmnáctiletému, život, darovali pro dobré i zlé všechny ty roky, které jsem lopotně nechával za sebou. Zachránili mě snad jen před smrtí a možná před mnohem důležitou dobytčí existencí, před takovou variantou osudu, na kterou myslívám s hrůzou v bezesných nocích. A s boslestí si stěžuji, že nemohu popsat ten krátký incident, v němž byli divotvorci.

Když si připomenu běloruské slovo, když zavane vítr ze severovýchodu, když vidím plátěnou košili se smutnou výšivkou, když uslyším výkřik bolesti bez nářku, vždy mi udeří srdce živěji, vždycky odněkud vyskočí mírný steak, vždy prudce vplyne chlad nejasných vý-

čítek svědomí, pocit spoluviny a studu.

Bělorusi, Bělorusi, šedozelená s ohromným nebem nad plavou hlavou, příliš dobrá, příliš mírná, příliš šlechetná jsi pro naše časy.

+ + +

Svět je od jisté doby jako posedlý. Ztloustlý, rozmazený, rozložený svobodou se nakonec nažral k prasknutí, zamiloval se sám do sebe až k mělobě, zneuctil nakonec všechna tabu vystavěná se zoufalým úsilím desítkami dávných generací. A čekal už jen na vhodnou příležitost k velikému amoku, ničitelské extázi, šílenému výbuchu sebezničení. Válka, která drží za nadry termojadernou reakci s neznámými účinky, nemohla uspokojit vzbouřené požitkáře, bezohledné mazlíčky a do světeckých šatů oblečené komedianty.

Bouřili tedy, aby se tolik nebouřilo, dělali tedy revoluci, aby nebyla revoluce, proklínali tedy, aby se tolik neproklínalo. A za sedmero horami, sedmero řekami byly trýzněny celé národy, vražděny celé společnosti duchovně i fyzicky a vedle ničili lidskou důstojnost a vedle měnili člověka ve zvíře. Ale oni to nechťeli vidět ani slyšet. Oni slyšeli jen sténání vlastních znavených žaludků, viděli jen oceán vlastních zvratků.

No a dočkali se bezpečného hororu, výbuchu vulkánu vánočních studených ohňů. Energetická krize. Straší se jí od rána do večera, přičinlivě se třesou emocemi, omlédavají hrůzou. Jako šekalové se vrhli na práci nezaměstnané Kasandry. Houkání puštíků, vytí šakalů, nářky vampírů. A připomíná to všechno výstup hysterického dítěte, které se zmítá v křečích a přihlíží se zálibením vlastním křečím, které nelidsky řve a s uznáním naslouchá vlastnímu křiku, které se topí v šílenství a pečlivě zkoumá hloubku onoho šílenství.

Vím, že náš globus je už jen míš z pemzy. že z něho vyrezali kostru, vyvrhli svaly a vypustili krev. Ale vím také, že na něm spálili desítky morálních kodexů, že na něm ukřížovali desítky Kristů.

Sobota, plná drobných nepříjemnosti

Těžce, s tragickým úsilím hyne národ jak umírající slon. Ne, národ hyne jak tisíce umírajících slonů. Jediný člověk umírá krásně, národ vždycky odpuzujícím způsobem.

Mezi mnoha zjevy se objevují také páchnoucí vředy fašismu. Národ nikdy neví, že se blíží jeho konec, myslí si tedy, že ony vředy jsou drobná slabost, která rychle pomine. A skutečně míjí, protože je jen zvěstovatelem konečné záhuby.

Na těle ke zdi přitlačeného národa propukají ohavné furunkly šíleného zdivočelého nacionálismu. Nemocný organismus, organismus určený k utracení tak hledá záchranu, chce ze sebe vypustit zkaženou krev, chce v závratné horečce fašismu, chce v dobytém blouznění nacionálismu přežít smrtelnou krizi, kterou však již nemůže překonat.

Takový fašismus budí odpor, ale může budit také soucit. Takový fašismus připomíná jed, který tráví sám sebe, takový fašismus připomíná oheň, který požírá sám sebe. Takový fašismus způsobuje, že jiné národy přijímají s úlevou hnusnou smrt zohaveného.

Ve velkých národech, které nehnou, neboť se živí mršinami malých, vznícený fašismus boří všechny přehrady a vylévá se na celý svět. U malých národů hnis stéká do hloubi organismu a uspišuje smrt. Pro fašismus velkých národů nacházejí lidé často mnoho krásných slov, pro fašismus nevelkého národa mají vždy jen slova pohrdání.

Je strašné vidět národ umírat v křečích fašismu.

+ + +

Nejvyšší čas hnout s jistou záležitostí, záležitostí poněkud nejasnou, která nakonec vzrušuje mé přátele a nepřátele než mne. Popíši ji proto bez zvláštní chuti, ale vynasnažím se být objektivní. Upřímně řečeno, netoužím tolik po přijetí svých argumentů. Věříte-li mi - velmi dobře, když ne - taky dobře.

Tedy v jistém čase, v jisté epoše jsem platil za "svazáka", za stalinistu. Řekněme jednoznačně: byl jsem svazák a byl jsem stalinista. Věc je tím zajímavější, že z onoho tenkrát početného druhu našich zvláštních, tragických a trochu směšných intelektuálů jsem zůstal na světě sám. Jiní se rozpustili, zmizeli z povrchu země anebo prodělali podivuhodné reinkarnace. Takže jen já poslední a jediný bych mohl posloužit k vědeckým výzkumům.

...
Druhá světová válka ukončila jistou epochu. Jaká to byla epocha - nechce se mi vysvětlovat, neboť by to dlouho trvalo. V každém případě to byla éra Pia XII. a ne Jana XXIII., Stalina a ne Gagarina, Hitlerjugend a ne hippies. Své dny dožívaly jisté doktríny, jisté morální normy, určité zvyky. Dožívaly ve stavu úplného zvápnění. A nemohlo být jinak.

...
Mé pokolení se smrtelně začetlo do knih. Co horšího, mé pokolení věřilo v knihy. Vy, kteří klidně a znuđeně převracíte stránky děl markýza de Sade, v kavárně, na stranické schůzi nebo při čekání na zpověď, si nemůžete představit, co by mne stálo sehnat svazek Žeromského a potichu, kradmo ho hltat, aby to nikdo neviděl.

...
A každou knihu jsme těžce přetrpěli, protože každé knize jsme věřili.

Když spadla na Vilnius první bomba, vylezl jsem na svět, na nevelký provinciální vilenský svět opilý knižní ambrožií jak pijavice krví.

A z těch našich polských, polsko-polských a nad-polských knížek jsme jako hlavní stránku vytrhli jeden zářící imperativ: zemřít za Polsko.

Už, už. Už se blížím k mladíčkům a stalinistům. Vím, že je to žádoucnější a víc to vzrušuje. Co vykládat staré příběhy, kterým ~~ukájnější~~ bez tak nikdo nevěří.

Ech, mladíčci, ech, stalinisti, sokolíci kulhaví, proroci z Koszykowé, sebevrazi, kterým se ucpal plyn. Junácky jste žili, pošpinili se přespříliš, rozběhli jste se na všechny strany, jako když střelí do koropťví. Každá veš, kterou náhodou někdo počal o deset let později, vás může dopadnout a účtovat nestoudně na o-

čích pobaveného davu.

Nesmíme zapomenout, že jsme prohráli. Za námi zůstala v těch vilenských pustinách vojenská porážka. My jsme svou válku prohráli. Celý naivní hněv jsem chtěl někam zaměřit. Mohl jsem ho obrátit jen proti sobě a proti svým. V sobě a svých jsem hledal vinu. Tím spíš, že já a moji nebyli jsme bez viny. Náhle mne znechutilo celé mikroklima, ve kterém jsem se vyklubával v člověka. Náhle mne rozčilovala každodenní modlitbička, rozčiloval každonoční sen o Polsku - Kristu národů, rozčilovalo národní evangelium romantického spisu. Chtěl jsem okamžitě a demonstrativně zamazat tabulku v okně, kterým byly vidět celá má minulost a můj složitý rodokmen.

A tehdy se mezi různými lidmi, kteří mne obklopovali, objevil marxismus.

Jak léčivá náplast byla ta kapka rozumné interpretace světa a nás v tomto světě. Byl to lok pramenité vody, ta kapka zdravého rozumu. Zdálo se, že se vyplatí za každou cenu. I za cenu každodenně škracené paměti.

+ + +

Tílka máme dětská, ručky nemluvnat, srdíčka dívčí, hlavičky žáků, údy jak větvičky, ale duše, naše duše, to jsou duše velikých řeckých bojevníků, španělských conquistadorů, moskevských carů.

Když se přictrávíme svým druhým matěřským mlékem, když zvládneme půl litru, když si lízneme metanolu nebo borové vody, je z každého z nás mister Hyde země nad Vislou. Ten s nedopnutým poklopcem vedl povstání, tamten s povislym břichem umřel a vstal z mrtvých v peci krematoria, ten s nudlí u nosu vedl Intelligence Service. Vyprávějí se smyšlené į iliády, skládají apokalyptické science fiction, trpí za miliony a drží se přitom zábradlí baru. Ale kdybys je chtěl chytit za ruku a přistihnout při lži, zjistiš, že i když nevedli povstání, přece tam ztratili ruku, že třeba neumřeli v peci, nechali tam ženu a děti, že i když nevedli anglickou rezvědku, odseděli za onu rezvědku deset let ve vězení.

Neboť u nás historie nebo snad též zlý osud a nejpravděpodobněji my sami jsme zašlapali tu sotva viditelnou hranici mezi tragikou a směšností, mezi selankou a hororem, mezi křikem alkoholika a křikem umírajícího.

+ + +

Ale jinak nemohlo být. Ubožáci ležící pod kostelem lidské svatosti musí vykřikovat hlasitě, aby na sebe obrátili pozornost zámožných. Naše vytržení, které jsme nejednou potřebovali v kritických chvílicích, se pomaluzměnilo v každodenní zvyk. Každý den jako ve svátek. I ve všední dny jako v horečce. Každý den vyzařujeme polskou polskost.

Itál blázní v erotice, Francouz šílí v kuchyni, Němec v bavorském pivu a zachmuřené přesnosti. A my jsme posedlí polskostí, která je královským šatem i Žebráckou mošnou. Svatým olejem i znamením prokletí.

+ + +

Jistý mladý varšavský básník zplanělý přílišnou inteligencí se rozhodl poznat autentický život. Chtěl se setkat se skutečnými lidmi nezkaženými vzděláním, nenarušenými frustracemi, nesvlečenými z totožnosti. Kdesi od někoho zaslechl, že skuteční lidé se shromažďují po nocích na varšavském Hlavním nádraží.

Proto přihladil a vykartáčoval lví hřívou a la Paderewski, oblékl se přiměřeně do starých obnošených hadrů a když bila půlnoc, pustil se na dalekou cestu na Twarowou ulici.

Jak se proplétal mezi spícími opilci, deklasovanými kurvami a dřímajícími cestujícími, vybral si chlapa se vzezřením loupežníka. Trochu pomačkaného, silně zášedlého, s divokým výrazem notorického vraha. Delikátně ho oslovil u pultu s pivem. Tamten odpověděl to i ono a dal se vtáhnout do hovoru. A rychle se ukázalo, že je mnohonásobným vrahem a že vede veliký gang varšav-

ského podsvětí. Náš básník se vzrušením zachvěl a to chvění ho neopustilo až do rána. Naléval do bandity pivo a lapal po jeho slovech. A bylo proč.

On ten bandita ze samého dna varšavského zločinu se strašlivým životopisem, ten drsný vrah, šikovně testován, začal povídат divné věci. Rychle se ukázalo, že v krátkých pauzách mezi zrůdnými zločiny čte knihy. A jaké! Dostojevskij, Faulkner, Sartre, markýz de Sade? Prosím pěkně. Marcel Proust a ovšem Henry Miller, proč ne? To není všechno, že čte - má vlastní originální názory na literaturu, na morálku, na život.

Roztřesený básník pilně naslouchal, aby mu neuniklo ani slovo. Zaznamenával pečlivě do paměti podivuhodné soudy, řízné postřehy a již v hlavě formuloval senzační povídku o banditovi - samorostlém filozofu.

Nad ránem se vrátil v horečce domů. Okamžitě se vrhl k psacímu stolu. Pod vlivem ještě čerstvého šoku, oslněný neobvyklým zážitkem, vrhl na papír nadšenou povídku ve stylu Fjodora Dostojevského lehce kořeněného Camusem.

Potom stále se chvějící vzrušením čekal na začátek úředních hodin. Poklusem běžel do redakce Nové kultury k Wilhelmovi Machovi, který vedl oddělení prózy a pečoval o mladé.

Udýchaný vpadl do Machova pokoje, triumfálně hodil strojopis. Zvědavý redaktor pozvedl básnický spis k očím. Tehdy mladý básník, trochu s úlevou, se rozhlédl kolem a náhle strnul jako ochrnutý, náhle se mu zatmělo v očích, zašumělo v uších, v téže chvíli zatoužil umřít a změnit se v hrstku popela. Na druhé straně stolu seděl rozepjatý onen temný bandita minulé noci, ten vládce podzemní Varšavy, který nadchl mladého básníka. Seděl a popíjel obyčejně bledý redakční čaj.

Byl to totiž Marek Nowakowski /prozaik/, který v touze po nočních dojmech rovněž v noci putoval na Hlavní nádraží.

+ + +

Polák přestal jezdit koňmo, Polák nyní levituje. Levitace je náš oblíbený dopravní prostředek. Levitace slouží k horizontálnímu pohybu. Levitace dovoluje také vznášet se vertikálně. Odpoutat se od země, která nás

nemiluje a stále mizí pod nehamy, země blátivé, jalové, země zdupané cizimi.

Levitujeme tedy vysoko nad zemí ve stratosféře ~~xx~~
svých vidin. Ve skromném vesmíru své horečnaté chorobné představivosti, kde jsme sami sobě Prozřetelností.

A snad je to jenom stav skryté hibernozy, ve kterém jsme zamrzli na deset nebo na sto let, abychom rozmrzli teprve tehdy, až přijde náš čas?

+ + +

Je všeobecně známo, že umělec musí protestovat a být v opozici vůči silám, které vládnou jeho okolí, jeho společnosti a rovněž jemu samotnému.

Na naší půdě se musí, jasná věc, ten vypočítavý instinkt agrese vůči moci chovat trochu jinak. Napadat naše silné úřady není ani výnosné, ani bezpečné. Vzhledem k tomu umělci, kteří si chtějí zachovat v exportu tvář, kteří chtějí ukázat ve světovém chrámu umění opoziční a pokrokovou tvář, zaměřují svůj instinkt agrese jinam. Místo útoků na mocné své současnosti útočí a trhají umrlce z žalostného, mnichokrát zneuctěného národního pantheonu. Ve strachu zatřást podstavci silnějších třesou a konají nepatřičná gesta s totemy národní tradice, totemy poslepovanými ze střepů, které byly shledány po dvou krutých válkách. Bojí se kousnout do zadku mocnější, kopou tedy mlčící a zvláště jejich malý svět ubohých, posledních, hlapupých, ale ještě vlastních, ještě ne cizích představ.

A Západ vkládá svůj teploměr do těch dílek, do těch vrbových košíčků plných zkřivených hulánských bodáků, vykartáčovaných čapek s pavími pera, plných sádrových figurek s uraženými nosy, plných těch polaských figurek milovaných v malých městečkách jak svatí u cest, tedy ten obtloustlý a stále sám se sebou nespokojený Západ vytahuje prsty plnými prstenů svůj teploměr a praví: ano, to jsou díla skutečně opoziční, protestující a tedy zcela pokrovová.

A současně za zády těch našich pokrovových opozičníků jak za zády hrozivých černokněžníků se zdvíhá pochmurná houština ostnů sebeobranné reakce.

+ + +

Nemám rád výpovědi, kterým se říká humánní. Roztrpčují mě a zahanbují literární deklarace principů lidství. Jsem názoru, že o těch nejprostších přikázáních, která nosíme v sobě, je stydno hovořit. že peát o nich, diskutovat, připomínat je trochu znehodnocuje a nás snižuje v lidské důstojnosti.

Ale třeba jsem se neujímal slova v příležitostních diskusích, vždycky jsem se zaobíral záležitostmi polských Židů. Do mnoha svých knih jsem vložil židovské motivy, zapsal jakési drobty neživého židovského světa, odříkal růženec za věčný odpočinek duši vilenských Izraelitů.

Vzrušeně hledám ve starých dokumentech, v pamětech a pátrám po stopách přátelství, spolupráce, solidarity mezi Židy a Poláky nebo, jestli si někdo přeje, mezi křesťany a vyznavači mojžíšského náboženství.

A i kdyby se na prach rozsypaly kamenné tabule židovských hřbitovů, i kdyby v posledních zachráněných synagogách nová pokolení zřídila koncertní sály nebo výstavní síně, i kdyby poslední Evropan zapomněl, že nad Vislou žil početný židovský národ, v našich domech budou nocemi strašit duchové zavražděných Židů. A jestli některého dne nebo některé noci přestanou strašit, budou k nám od této doby přicházet ~~xxukukýxxukuký~~ vždycky o Soudném dni nebo v Noci mrtvých, budou přicházet s velikým procesím našich dědů i našich vnučků, našich pokrevních hříšníků i našich vzdáleně příbuzných svatých.

Soužití Poláků a Židů na té ztýrané zemi bylo komplikované. Byla dobrá léta, léta dokonce krásná, ale byly též doby nepěkné, zlé, občas přímo tragické. Snad je lépe zapomenout na tu každodennost společného osudu, dny dobré i zlé, ale těžko zapomenout, že nám Prozřetelnost dovolila přežít, zůstat v nepochopitelném kosmu živých. A ta nehoda biologické záchrany, i když neznáme ještě její konečný smysl, ten dar hypothetických nebes nás zavazuje k Velikým Dušičkám k uctění na věky zhubených bratrů, bratrů nejbližších i zcela cizích, bratrů jedněmi milovaných, jinými nenáviděných, daných bratrů společného, smolného osudu.

Během poslední války byly zabíjeni lidé, když jim předtím zalili ústa sádrou. Když na to myslím, víc mnou otřásá představa zasádrovaných úst než kulí trhaného srdce.

+ + +

Polsko, má vlasti, jsi zdravím těm, kdo onemocněli literárními ambicemi. Jak si tě musí vážit, ví jen ten, kdo vydával knihy na Západě. Polský národe, poslední z národů, který čte verše i romány!

Sličná, zvláštní provincie nad Vislou, kde vydávají Ulissesu v masovém nákladu jak detektivku, kde si lidé lámou žebra na poetických mítincích, kde bělavlasí ztrácejí panenství z lásky k tištěnému slovu!

První svět, západní svět se noří jak Atlantida do oceánu nového analfabetismu. Umí ještě rozehnávat symboly burzovních zpráv, s obtížemi ještě občas přeslabikuje sprostou nebo krvavou senzací, naškrábe podpis na ještě jeden akt totální bezmoci nebo bezpodmínečné kapitulace. Západní svět už nikdy nespálí knížky na hranici, neboť nemá, co by pánil.

Svět třetí, svět rozvojový, se teprve seznamuje s prvními literami. Namáhavě se vysvobozuje z analfabetismu, aby se do něho v jedné nečekané chvíli poněřil bleskově podruhé.

Jenom já ještě polykám hltavě knihy a tiším v sobě hlad, ale hlad po čem? Proč mě Prozřetelnost cpe knihami jak husu před zařezáním? Proč žije ve fikci a hledám skutečnost ve smyšlenkách?

+ + +

Krise civilizace. Krize myšlení. Krize lidstva. Všichni mají už dnes plné lebky krizí. Každé narozeniny, každá schůze začínají oslovením krize. Každý kalíšek vodky a každý pohlavní akt jsou přípitkem k poctě božské krize. Krize je sama svátečnost našeho rozumu. Krize je nová černá mše pro elitu.

Ale přece jedinou permanentní krizí je role druhu homo sapiens na zemi. Celý náš život a souhrn všeho žití je veliká Nádherná krize.

Nebot evoluce je krize, mutace je krize, trvání v čase mezi životem a smrtí je krize. Krize - naše andělská křídla.

+ + +

Hu, hu, přichází zlá zima. Koulování, sánky, sněhuláci s mrkvovými nosy. Rudé slunce před západem, skleněný zvuk zvonečků, stromeček se zlatou hvězdičkou. Veselý ohň v peci, vůně medu a máku, dlouhé noči plné jarních snů.

Ne, to už bylo. Dávno je to pryč. Teď přichází studená, ledová temnota a já do ní vcházím na devadesát dní a hleďte na druhou stranu, zda tentokrát vyjdu.

+ + +

Tako knížka by mohla být mou poslední knížkou. Poslední pravda - nepravda, strach - zdání, koketeria - - nářek. Mohla by být ukončena mužným závěrem: omnis moriar.

Rok s Konwickým, to je skoro cena, první cena. Druhá cena dvě léta s Konwickým a třetí cena tři léta s Konwickým.

Chladno. Prohánějící se vítr uhodil pěstí do tabulky. Město naříká jak vzdálená řeka. Noc. Kocour Ivan chrápe ze sna ponoceného do mdlych, ale i tajemných výšin. Budíček duní jak vlak na spojích kolejí. Nespevnost. Presýpací hodiny paměti. Vločky sněhu padají s hřmotem na neživou zem. Trosky věcí bývalých i nebyvalých. Co je komu po tom. Co je mně po tom.